

Експерт: м-р Снежана Костовска-Фрчковска

Социјална политика

7.1. Планирани и спроведени активности на Владата на РМ во периодот на известувањето

7.1.1. Пазар на труд, политика за вработување и социјален дијалог

Во областа на трудовото право, најзначајна активност во анализираниот период се измените и дополнувањата на Законот за работните односи¹, со кои се пропишаа нови критериуми за утврдување на репрезентативноста на синдикатите и здруженијата на работодавачите, како и нова постапка за утврдување на репрезентативноста во насока на континуирано и поефикасно функционирање на социјалниот дијалог. Со новите законски решенија е предвидено репрезентативноста да ја утврдува министерот за труд и социјална политика на предлог на трипартитна меѓуресорска комисија. Покрај тоа, со измените и дополнувањата на тој Закон, се дефинираат работите во врска со условите, начинот и постапката за работа со скратено работно време под посебни услови.

Во делот на политиката за вработување, во анализираниот период, како континуитет на активностите од изминатите години, беше донесен Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување - ОП за 2010 година во кој, покрај програмите кои беа вклучени во ОП за 2009 година (1. Програма за самовработување; 2. Програма за поддршка и формализација на постојан бизнис; 3. Програма за подготовка за вработување; 4. Програма за субвенционирање на вработување; 5. Практиканство како поддршка за вработување на млади лица до 27-годишна возраст; 6. Пилот анкета за слободни работни места; 7. Економско јакнење на жени-жртви на семејно насилство и 8. Програма за поддршка за вработување на Роми), вклучени се и две нови програми: Пилот-поддршка за дополнителни вработувања во фирми регистрирани преку програмата за самовработување во 2007 и 2008 година и Програма за промоција на претприемништвото преку постојни бизнис инкубатори и обука за одделни занимања и вештини што се дефицитарни на пазарот на трудот. Со Програмите и мерките од ОП за 2010 година се предвидува да бидат опфатени вкупно 6.947 лица, за што се обезбедени вкупно 527,84 милиони денари, од кои 201 милион денари се буџетски средства.

7.1.2. Пензиско и инвалидско осигурување

Во периодот на известување, продолжи трендот на намалување на трошоците во задолжителното капитално финансираното пензиско осигурување. Така, во декември 2009 година беше донесена Одлука² за намалување на

¹ Службен весник на РМ бр.130/09

² Одлука за висината на месечниот надомест што го наплатува Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување од пензиските друштва за 2010 година ("Службен весник на Република Македонија" бр.157/2009).

надоместокот којшто го наплатуваат Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување (МАПАС) и Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија (ФПИОМ) од друштвата кои управуваат со задолжителни пензиски фондови, за надлежностите кои им се доверени со Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување, пресметан како процент од уплатените придонеси. Со таа Одлука, надоместоците се намалија за 33 отсто, така што од претходно утврдените 1,5 отсто, процентот се намали на 1 отсто³. Исто така, со Одлуката за максималната висина на надоместокот од придонеси уплатени во задолжителен пензиски фонд за 2010 година, која беше донесена во декември 2009 година, се утврдува максималната висина на надоместокот од придонеси што го наплатуваат друштвата во износ од 5,5 отсто од уплатените придонеси, што претставува намалување од околу 19 проценти во однос на надоместоците што друштвата ги наплатуваа во 2009 година. Намалувањето на надоместокот од придонеси е резултат на зголемениот прилив на придонеси и зголемувањето на средствата во задолжителните пензиски фондови, што доведе до зголемување на основицата од која пензиските друштва наплатуваат надоместоци, што пак последователно води кон можност за намалување на тие надоместоци.

Во насока на имплементација на измените и дополнувањата на Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување од април 2009 година, што се однесува на пренесување на улогата чувар на имот на задолжителните пензиски фондови во деловните банки, во текот на октомври и ноември 2009 година двете друштва што управуваат со задолжителни пензиски фондови („НЛБ Нов пензиски фонд АД Скопје“ и „КБ Прво пензиско друштво АД Скопје“) го завршија процесот на пренос на функцијата чувар на имот на задолжителните пензиски фондови со кои тие управуваат, од Народна банка на Република Македонија⁴ во избраните деловни банки.

Во декември 2009 година стана полноважно одобрението за управување со доброволен пензиски фонд на „КБ Прв отворен доброволен пензиски фонд“. Според евиденцијата на МАПАС, на крајот на ноември 2009 година, во доброволното пензиско осигурување има 723 членови од кои, 413 се членови во професионални пензиски шеми.

Во рамките на програмските определби на Владата на РМ за намалување на социјалните придонеси, со измените на Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување⁵, кои се применуваат од 1 јануари 2010 година, продолжи трендот на намалување на стапката на придонесот за пензиско и инвалидско осигурување, така што во 2010 година стапката се намали од 19% на 18%⁶.

³ Во вкупниот процент за 2010 година, надоместокот којшто го наплатува МАПАС изнесува 0,8 отсто, а надоместокот којшто го наплатува ФПИОМ изнесува 0,2 отсто.

⁴ Народна банка на Република Македонија ја имаше улогата на чувар на имот само како преодно решение до развој на капацитетите на деловните банки за вршење на обврските на чувар на имот.

⁵ “Службен весник на РМ“ бр.156/09.

⁶ Во 2009 година стапката на придонесот за пензиско и инвалидско осигурување се намали од 21,2% на 19%.

Со измените и дополнувањата на Законот за пензиско и инвалидско осигурување од декември 2009 година⁷, се интервенираше во делот на утврдување на податоците на валоризациските коефициенти пресметани врз основа на движењето на платите на сите вработени во Република Македонија, со цел да се отстрани влијанието на реформите на социјалните придонеси и концептот на бруто плата врз пензискиот систем⁸.

7.1.3. Социјална заштита и социјална инклузија

Во делот на законската рамка во областа на социјалната заштита, во периодот на известувањето беа извршени измени на Законот за цивилните инвалиди од војната, со кои се изврши приспособување на формулата за определување на надоместоците на цивилните инвалиди со концептот на бруто плата.

Од 1 јануари 2010 година стапија на сила измените на Законот за цивилните инвалиди од војната кои беа донесени во јануари 2009 година⁹, со кои висината на надоместокот за цивилните инвалиди од војната се зголеми за 100 отсто, така што висината на цивилната инвалиднина за 1-ва група цивилни инвалиди од војната се изедначи со висината на личната инвалиднина на воените инвалиди.

Во насока на развој на програми за социјално вклучување на децата од улица, во периодот на известување МТСП, во соработка со УНИЦЕФ и ОБСЕ, започна со реализација на Проектот за подобра социјална заштита на децата на улица насловен како „Деца во ризик – разбивање на кругот на социјално исклучување на децата во Македонија“, со акцент на децата-Роми. Целта на тој проект е да се развие и прошири мрежата на дневни центри за деца на улица и да се развијат стандарди, процедури и методолошки упатства за работа со деца на улица и зајакнување на институционалните и човечки капацитети на Центрите за социјална работа и дневните центри за деца на улица. Во рамките на Проектот подготвен е Протокол за постапување со деца на улица од страна на соодветните институции.

Во анализираниот период МТСП, во соработка со други надлежни министерства и репрезентативни здруженија на лица со инвалидност и со поддршка од ГТЗ, изготви ревидирана Национална стратегија за еднакви можности на лицата со инвалидност.

Во рамките на програмските цели на Владата на РМ за обезбедување на социјална заштита и социјална сигурност на пензионерите, во 2010 година започна да се реализира Проектот за бањско-климатска рекреација и лекување. Со тој Проект се планира во 2010 година да бидат опфатени околу 10.000 пензионери, за

⁷ “Службен весник на РМ“ бр. 156/09.

⁸ Висината на старосната пензија зависи од висината на месечниот просек на платите од кој се определува пензиската основа и процентот од кој се определува пензијата во зависност од должината на пензискиот стаж. Со оглед на тоа дека од 1 јануари 2009 година со примена на концептот на бруто плата, намалување на стапките на придонесите и со вклучување на храната и превозот во бруто платата, дојде до зголемување на нето платите без да има реален пораст на платите на вработените, со предложените измени во законот се анулира влијанието на намалувањето на социјалните придонеси и концептот на бруто плата врз висината на платите.

⁹ “Службен весник на РМ“ бр.12/09.

што се обезбедени буџетски средства во износ од 90 милиони денари. Во текот на јануари беше извршено рангирање на пензионерите кои поднеле барање за бањско-климатска рекреација и лекување.

Во периодот на известувањето, во областа на социјалната заштита беа донесени 5 подзаконски акти кои подетално ги уредуваат начинот и условите за остварување на правата од социјална заштита. Донесените подзаконски акти претставуваат само помал дел од бројните подзаконски акти од областа на социјалната заштита, чие донесување повеќе месеци во континуитет се одложува.

7.2. Што не е реализирано или не е целосно спроведено во анализираниот период

Споредувањето на планираните и остварените активности во анализираниот период укажува дека во набљудуваниот период не биле реализирани следните планирани активности:

- Реализација на Програмата за условен паричен надоместок за социјална заштита, со која што ќе се обезбедат парични надоместоци за ученици од социјални семејства за посетување на средно образование (реализацијата на Програмата не е започната, а согласно Програмата таа треба да се спроведува во учебната 2009/2010 година);
- Донесување на Закон за инспекција на трудот со цел тој да се усогласи со Законот за прекршоци, со стандардите на Меѓународната организација на трудот и со Конвенциите на Европската Унија;
- Скратување на роковите во постапката за посвојување на дете и нов модел на избор на најсоодветен посвоител-избор на посвоител по електронски пат (изготвени се Измени и дополнувања на Законот за семејството и тие доставени до Влада на РМ);
- Донесување на Закон за социјално домување (Законот е изготвен и доставен до Влада на РМ);
- Донесување на Национална програма за развој на социјалната заштита и Националната стратегија за борба против сиромаштијата и социјалната исклученост во РМ (во тек е нивна подготовка);
- Измени на Законот за вработување и работа на странци со кои ќе се изврши намалување на потребната документација за добивање на лична работна дозвола за самовработување на странци, како и постапки за донесување на нов “Правилник за постапката за регистрација и завршување на работата што ја вршат странци“ и “Правилник за постапките за издавање на работни дозволи и формата и содржината на посебните видови на работни дозволи“; (законот е во собраниска процедура);
- Донесување на Закон за антидискриминација (законот е во собраниска процедура);
- Ратификување на Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на децата од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба;
- Реализација на Акционен план за изградба на пристапни рампи во сите јавни објекти во Република Македонија;

- Донесување на подзаконски акти од областа на социјалната заштита.

7.3. Можни ризици од (не) спроведувањето или од недоволно квалитетното спроведување на активностите

Недоволниот административен капацитет и ограниченоста на финансиските ресурси, како и недоволната координација помеѓу институциите, се уште, остануваат главни ризици што ја попречуваат или ја одложуваат имплементацијата на активностите и политиките од областа на социјалната заштита или влијаат врз квалитетот на нивната имплементација.

7.4. Општа стручна оценка за спроведените активности во периодот на известување

Во областа на пазарот на труд и политиките на вработување состојбите се незначително променети, со стапка на невработеност која се движи, се уште, околу 32 проценти од работоспособното население. Иако, во анализираниот период бројот на невработени лица бележи намалување од 2,3 отсто во однос на истиот период од 2008 година, што во апсолутна вредност е околу 8.000 лица, тој податок, во најголем дел, е резултат на намалувањето на бројот на евидентирани невработени во Агенцијата за вработување во јули 2009 година за околу 7.000 лица, што најверојатно дотогаш се пријавувале во Агенцијата за вработување исклучително заради остварување на правото за здравствено осигурување. Од јули 2009 година, заклучно со последниот месец во анализираниот период, бројот на евидентирани невработени лица во Агенцијата за вработување се движи околу 341 илјада невработени лица.

Од друга страна, ако се има во предвид податокот дека во мај 2009 година, пред да стапи на сила новото законско решение сите граѓани здравственото осигурување да го обезбедуваат директно преку Фондот за здравствено осигурување, околу 71.000 од евидентираните невработени лица во Агенцијата за вработување се изјасниле дека се пријавуваат само заради остварување на правото на здравствена заштита, може да се заклучи дека новото законско решение за обезбедување здравствено осигурување не ги исполни очекувањата дека тоа ќе има големо влијание врз утврдувањето на реалната стапка на невработеност. Тоа, пак, упатува на потребата од длабока анализа на регистрираните невработени лица во Агенцијата за вработување со цел утврдување на бројот на оние кои активно бараат работа, што ќе претставува реална основа за дефинирање на политиките и мерките кои ќе имаат ефект за соочување со невработеноста. Во спротивно, и покрај програмски определби на Владата на РМ за континуирана поддршка за реализација на активните политики и мерки за вработување, ефектот врз подобрување на состојбата на невработеноста се чини незначителен. Секако, во борбата против невработеноста, директната поддршка од Владата на РМ за реализација на активните политики и мерки за вработување треба да биде само еден мал сегмент од севкупните политики и мерки што имаат помало или поголемо, директно или

индиректно влијание врз состојбата на пазарот на труд. Зајакнување на административниот капацитет на службите поврзани со пазарот на труд и политиките за вработување, развивање и имплементирање на индивидуален план за секој регистриран невработен за негово вклучување на пазарот на труд, поголем акцент и примена на локалните акциски планови за вработување, воспоставување на континуирана релација помеѓу потребите на пазарот на труд и образовните програми, подобрување на нивото на инвестиции заради отворање нови работни места, се дел од мерките што треба да се применат во борбата против невработеноста.

Во контекст на тоа, политиките и мерките за социјална заштита треба, исто така, да бидат во насока на замена на пасивните мерки за социјална заштита преку социјалните надоместоци, со активни мерки за вклучување на лицата од социјалните семејства на пазарот на труд.

Во делот на пензиското и инвалидското осигурување, во анализираниот период продолжи трендот за подобрување на условите за капитално финансирано пензиско осигурување. Намалувањето за 33 проценти на надоместокот којшто го наплатуваат државните институции МАПАС и ФПИОРМ од друштвата што управуваат со задолжителни пензиски фондови, претставува значаен сигнал којшто Владата на РМ го испраќа до пензискиот пазар и тој директно ќе влијае за намалување и на вкупниот надоместок којшто го наплатуваат пензиските друштва. Исто така, со намалување на процентот од придонесот како надоместок од придонеси што го наплатуваат друштвата кои управуваат со задолжителни пензиски фондови во определената висина, анализите покажуваат дека нема да дојде до нарушување на нормалното работење на друштвата со можност за остварувањето разумна добивка, а едновременно ќе се обезбеди позитивен ефект врз идната пензија на членовите на задолжителните пензиски фондови.

Како приоритет во наредниот период, во делот на пензиското и инвалидското осигурување, останува да се уреди буџетската и институционалната независност на Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување, согласно мислењето дадено во Извештајот на Европската комисија за напредокот на Република Македонија во 2009 година.